

Q. D. B. V.

EXAMEN CHYMICO-MEDICUM

FONTIS SOTERII

KUPPISENSIS,

Quod,

Consentiente Amplissima ad Auram Facultate Medica,

Sub PRÆSIDIO

VIRI

CELEBERRIMI atque EXPERIENTISSIMI

D^N. HERMANNI DIE-

TERICI SPÖRING,

Med. Doct. & Prof. Ord.

Nec non

Societ. Scient. & Lit. Svec. Membr.

Publica Eruditorum censura submitta

JOHANNES EKELUND,

Ostrob.

In Audit. Maj. ad diem XIX. Decembr.

An. MDCCXLI.

Horis ante meridiem consuetis.

ABOÆ, excud. Joh. Kizampe, Reg. Ac. Typ.

TO
THE HONOURABLE

Sir, JOHN GEORGE
von GANSCHOU,

Colonel of His Majesty's Regiment of Infantry in
East-Bothn.

Sir

WHat I never thought worthy of publishing, I now, under the shelter of YOUR protection, venture to dedicate to YOU Self, as being the first fruits of that utmost gratitude and duty, which I profess myself deeply obliged to render. I have also put forth to sea this little Barge of mine, which is charged with vathers, though some wholesome ones. It carries Your Name upon it, and sails under the Banner of Your favour and encouragement: To Your coast, SIR, it first puts in, not doubting the harbour of Your great generosity. I have nothing more, but to declare to the world by this, how much I am obliged to YOU for multiplied favours; to supplicate The Great God for the accumulation of His mercies upon You, and to assure You, that I always remain with utmost respect,

Sir,

Your most
obedient and
humble servant
JOHN EKELUND.

ADMODUM REVERENDO ATQUE AMPLISSIMO
DOMINO,

D.N. MAG. CLAUDIO
HEDMAN,

Ecclesiarum Wasensium Antistiti, Adjacentium Pa-
roeciarum Præposito, Scholæque Trivialis Ephoro,
meritissimo, gravissimo.

MÆCENATI MAGNO.

*M*orte immatura Parentis, Stygiis mergi aquis spes
videbantur omnes mea. TULLI Favor naufrago subve-
nit, & rati imposuit securæ, ut Pactolo quodam vebi mihi
viderer, & Liquore Pegaseo ac Fonte Æsculapii labra
proluere potuerim. Vive diu Zionis imbre irriguus, &
fave in posterum quoque studiorum cursui, donec in arena
constitutus, donaria majora possim TIBI appendere. Jam
nihil, nisi eam, qua Xerxi olim placuit, Aquam porto
limpidissimam, martialem tamen spiritibusque tur-
gidam, SINCERITATIS, CONSTANTIÆ & ARDENTISSI-
MI AMORIS REVERENTIÆ QUÆ symbolum, quo ad cineres
usque insignietur

ADMODUM REVERENDI ATQUE AMPLISSIMI
NOMINIS TUI

cultor humillimus
JOHANNES EKELUND.

TO

The Ingenious Gentleman,

Mr. JOHN EKELUND, Esqu.

When publishing his learned Dissertation on
KUPPIS-WELLS.

HOW fair AURORA smiles at AURA'S lovely shore,
Where KUPPIS-WELL imparts of her entrusted store:
At ABO'S flow'ry side, as glorious to the view,
As verdant Fields, when deck'd with mornings pearly Dew!
Who don't admire those gifts, which heaven does bestow
On Country's any where, with plenty springs, below?
The BATH'S most charming place, where AQUAE SOLIS run
As warm, as ever do the beams of burning Sun:
The BRISTOL'S famous Town for springs from Chrystal rocks;
Our N'NDAL'S, MEDEWI'S, RAMLOSA'S plenty stocks;
But sure I' am, SIR HANS, and STUARD, Doctor MEAD,
If tasted KUPPIS-WELLS, should not for TUNBRIDGE plead,
But like our WELL, that still unfrozen does remain,
Nor by the sharper air return's to ice again,
Or shred'd clouds, but all our parching cares diffuses,
Like EDEN'S brightly springs and HERMON'S softning dews,
You AURA'S LEARNED SON'S, give thanks our ASCULAPE,
Who gave to KUPPIS WELLS both mirth and other Shape;

Tis DOCTOR SPÖRING, i's the Man, vvhho gallant meets
And vvhith the cordial drops of KUPPIS cups You treats;
He for a Fee vvhon't cheat the fair ones of their lives,
Nor sturdy husband's rid of their goodnatur'd vvives,
Well MASTER EKELUND, vvell! vve praise Your modest aim,
Who vvhith this learned piece vvhil lay to honour claim:
Tuo' re bred a Gentleman, and vvell in learning skilled,
A good Physician vvhhen you've got your churchyard fill'd.
But pardon: Physic, vvels and all your tools I dread;
ULRICA LEONOR the greatest **QUEEN** is dead!

PETER FILENIUS.
D. & Pr. of Divinity, Rector
of the University, and F. R. S.

Doctissime & amicissime Domine
EKELUND.

Quam cecinit quondam sublimi Pindarus ore
Nulla Thalia reor non celebravit aquam ;
Ast ubi cum leni junxit connubia Marte

Naias est Medico plus adamata choro.

Quae colitur castis namque ignibus usque puella,
Ter tamen illa magis si bene nupta placet.

Scilicet est princeps inter bona munera vitae

Reddere vitales apta medela vires.

Kuppifias, EKELUND, celebras dum, optime, Nym-
phas

Videris in nostram praecinuisse vicem:

Plurima quae Theis hic seu limpida volvitur unda.

In niveo gestat pharmaca lata sinu :

Flaminis aetherei partus auramque fugacem

Martis & alkali neclere vincla doces.

Paederis exuviae ruptae seu Naica proles

Ut fundum praecipue orba parente petit.

Quae virtus laticis, quae vis celeberrima lymphae

Corpus in humanum, pagina docta monet.

Non

*Non iurvat in somnes in chartis ponere noctes;
Heluo librorum qui volet esse furit:
Naturam Natura docet, nec discitur unquam
Ni propria fuerit rite ligata manu.
Hoc morbus pacto, hoc & medicina patebit.
Gratulor ingressum; quod bene cedat, iter!
Et Tibi Kuppisios fontes persolvere grates
Cernam; quo Musis pignore charus eris.*

JOH. BROWALLIUS.

S. Th. Doct. & Scient. Nat. Prof.
Fac. Phil. b. t. Decanus.

Pereximie atque Politissime Domine **RESPONDENS,**
Amice honoratissime & integerrime,

Dissertatio haec a Te, *Politissime Domine Respondens*, intra spatium aliquot dierum felici calamo conscripta, mentem Tuam elegantium ac optimarum rerum adeo esse feracem declarat, ut egregie huic effato satisfeceris: Eruditus semper aliquid ex te promat, quod alios delectet ac te ipsum laudibus illustret. Novimus equidem, *Amice suavissime*, eruditionem Tuam pulcherrimam, & insignes animi dotes, multis viris praeclaris jam dudum perspectas, nostro ne minimū quidem egere praeconio; at quum ea bonarum artium sit vis, ut neminem non in amorem atque admirationem sui trahant impellantq; & praeterea brevis illa, quae nobis Tecum feliciter obtigit conversatio, perfectum nobis attulerit oblectamentum, injurii merito existimaremur, & officii nostri immemores, si nostrum in Te affectum proorsus singularem, quamque de successibus Tuis coepimus laetitiam, quavis data occasione testatam non redderemus. Ansam itaque jam natū commodam, Tibi *Politissime Domine Respondens*, ex animo gratulamur, hoc ingenii Tui altiora spirantis, egregium specimen; Gratulamur insuper Reipublicae literariae, & Choro Eruditorum Civem ac Mbrum, doctrinae morumque concinnitate, ornatissimum maximeque conspicuum. Longius in laudes Tuas excurrere, modestia Tua *Politissime Domine Respondens*, haut permittit. Supremum igitur Numen supplices veneramur, velit Te, animi corporisque vigore florentem quam diutissime servare, ut eximiam istam spem, quam de Te concepimus omnes, feliciter expleas. Sic nulli dubitamus, quin praemiis, quibus virtus & eruditio cultores suos insignire solet, Te brevi visuri simus ornatum.

*prolixiori affectu quam
verbis adplaudit.*

CAROLUS JOH. GREUTZ.

Føgne - Tahl
Til
Herr AUCTIONN.

F Tabnande ting, om ei ofelbart tekn til et lands snart
annalkande fegrafte blomster- och gyldene tid, må thet
årminstone wara, nar folck af vidare begrep och diu-
jare Witterlek, wanda sin hög och spenna all sin eftertan-
ka terhen, at med sammade krafter och drift, ut'leeta, be-
prö'wa och å daga lagga, the förmåner och skatter som
Gul och naturen i Fæderneslandet nedlagt hafwer. Et
mer en fegnesamt och biert-quickande tekn til en afwen
sådm gyldene tid i Sverige wisar sig otwifwelakteligen iber-
uti, at denna tiden meer en någonsin tilforene widfragda-
de Menn, skarpa och genomträngande sinnen, quicka
och muntra snillen, låta sit högsta bemödande wara. at i sit
egit Fædernesland, wårt kera och dyra Sverige, afwen up-
tacka, att hwad helst thet trefna inwånare til någon för-
mån, til gagn och lysser lunda kan. Alt mitt innersta op-
röres af glædie, nar jag wid mig sielf betraktar, hwad dyr-
bara, hwad hælfsamma och högst gagnande ting, man den-
na tiden i Sverige upfunnit. Hwar bloddråppa spritter af
nöie, öfwer hwar minsta fynd man i mitt Fæderne-land gör.
Then samma inuliga fegnad opwermer nu å nyo mitt bier-
ta, tå min Broder afwen låter sig angelaget wvara, at jem-
te ådaga'eggande, af sin mogna insikt, och närmare ken-
nedom af the ting som befördra eller kullstötta wår krops
hælsa och walferd, nogare uptacka och til allas efterret-
telse i huset framgifwva then kosteliga lækioh'et, mot hwar-
jehanda kroppens olagenheter, som i wårt Kuppis watten,
föra

fördold ligger. Men förlåt mig min Broder, at jag
woid yttrande af samma segnad betygar afwen för mitt Fa-
derneslands Språk större kerleek och wördnad än för nå-
got annat meera gengse tungomåbl. I förlåten ock tbet
oombeden, at jag ei rosar Eder i ögonen. Men tbet enda
är jag hogst förlåten till at önska I hr lycka woid Ebrt
förebafwande. Jag gör tbet ock till et slut på ren Swen-
ska, af et rent Swenskt hierta. Gud gifwne Tig lycka min
Broder, och låte Tig snart begynna at ninta tken winst,
som en i så många åhr nedlagd möda och omkostnad, och
tharigenom wunnen skickelighet borde af sig kasta.

M. JOHANNES ÆIMELÆUS.

Til Herr Auctor,

Så ängels wiga språng the fräncka fordom glädde/
När han med guda-kraft utrustad swängde ned
Uti Berhelda dam / och wattenet thår tillstodde
Then suka gödra frij från smärta / som han led.

Thet war tå ingen seen af ned til dammen fullra:
Ty så war cures art / man skal i wattenet gå;
Med krycka och med kläpp the bwar om annan fullra:
En lammer / halt och blind sin hellsa wille få.

Of gläder än i dag wår Gud / Then wisse / Store /
Som / skidne wå Ambassade af änglar nu ej se /
Uhr Jordens dolda rum / fast stela berg the wore //
Upfallar brunnar / som of wedergwäkning gie.

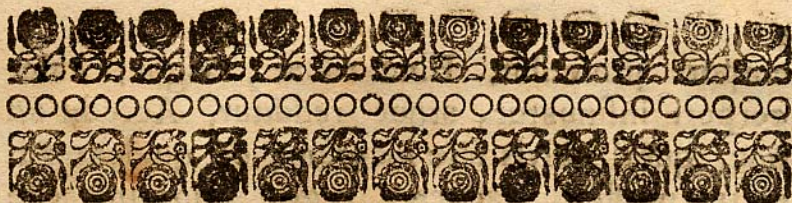
Dch det som mera är / ej helso-wattenet sluter
I en och annan dam: et under-jordiskt haf/
Om jag thet kalla bör / han allestäds utgiuter /
Som ström-wis rufar fram och likom går i ras.

Wi ha bewis thärpå / när wi allenast wandra
Til Eder lärda skrift / Herr Auctor / som nu teer
Of Kuppis Helso-brunn: en kostlig brunn bland andra /
Som uti HALL och KRALFZ ej många estergier.

J ha'n med mycken flit dess art så utransakat/
Och genom många PRDZ lå nåt å daga lagt/
Så at jag tror J sielf af Agannippen smakat/
Dh hvilat på den ort thår wüshet bor i pracht.

Ehr signe dertför Gud; med sálhet Ehr befröne!
Ehr wálgång blomstre ráckt uti en lustig wáhr!
Ehr dygd och munterhet sielf himlen hymnigt löne
Med gyltne fructer i et ewigt blifwand áhr!

Duskar
en trogen wán och tienare
JO. GEZELIUS pr.

I. N. J.

§. I.

Nonsignis certe & prorsus mirabilis est medicatarum aquarum in medendo vis atque efficacia. Hæ enim remedium reliquorum, artificiosissime sæpe, & anxio quam maxime studio excogitatorum, energiam longe superant, teste tot seculorum experienciâ. Harum debito & congruo usu, morbos, etiam desperatissimos, omnemque prorsus humanam opem respuentes, mirifice sæpe sanatos novimus. Et quid quæso pro evertendis rebellibus chronicis morbis, divino hoc remedio, & tutius & utilius unquam excogitari potest? Crassa & acria diluit atque temperat, obstructa reserat, laxa firmat atque roborat, superflua tandem & naturæ inimica, per congrua emunctoria eliminat, penitusque ex
A corpus

corpore proferibit. Hinc robur, vigor, calor corpori insinuat, atque redditur. Accedit ad hoc, quod ubivis fere locorum, & quidem vili pretio proster. Pauperes ergo, quorum facile caducam sanitatem, speciosis multoque are comparandis medicamentis, erigere non permittit res angusta domi, heic promptuarium inveniunt medicinale, ut simplicissimum, ita etiam exoptatissimum. Pio itaque animo extollimus infinitam adorandi nostri Creatoris bonitatem, qui hanc aquis nostris loteriam vim, quæ tam stupendos in corpore nostro edit effectus, tam larga atque benigna manu instillavit.

Nos, qui arctoam hanc telluris regionem incolimus, expositi quam maxime sumus variis aëris injuriis, frigoris præsertim, cujus hæc in corpora nostra vis ac potentia est, ut variis, ne dicam innumeris, incommodis disposita atque obnoxia reddantur. Impeditur enim hoc ipso saluberrimum secretionum & excretionum in corpore nostro, negotium, ipsaque, quæ sanitatis nostræ sacra anchora merito audiat, insensibilis transpiratio, quâ languidâ vel prohibitâ, ipsa languet & deficit sanitas. Accedit victus cras-
sior

fior & durior, succorum intra corpus copiam
 accumulans; unde gravissimi exsurgunt morbi &
 mala nostra endemia, ut reliqua jam taceam.
 Hisce malis nostris, medicinam vere heroicam
 benigne paravit divina providentia, dum fontes
 medicatos e terræ gremio passim in *Patria* pro-
 pullulare voluit, in quibus certe efficacissimum,
 contra morbos apud nos nullo non tempore fa-
 miliares, quibusque ex necessitate quadam labo-
 ramus, antidotum jure meritoque est quæren-
 dum. Eorum in numerum referri meretur
FONS *nostræ KUPPISENSIS*, cujus saluberrimus
 latex haud interruptis radiis in confinio
Aboa nostræ, in agrorum salutem profilit. Hu-
 jus proprietates, ut exploratas atque perspectas
 nobis redderemus, ipsam ejus aquam vario sub-
 jecimus examini, indagaturi, quidnam præci-
 pue sit illud, quod tanta hæc virtute medica-
 trice imbuat. Quæ hunc in finem instituimus
experimenta, tecum *B. L.* jam communicare a-
 nimus est. Accipe itaque æquo animo, tenuia
 hæcce conamina, quæ pretium non aliud habe-
 bunt, quam quod naturam, quantum in no-
 bis fuit, quantumque temporis permisit angustia,
 presso pede fuerimus secuti.

IN limine operis adhuc dum sumus, ab instituto nostro non alienum fore existimamus, paucissimis, quantum nobis constat, fontis nostri *historiam* tradere. Verum cum annales nostri, non multam illius faciant mentionem; indicasse sufficiat, jam REGIS ERICI SANCTI tempore illum innotuisse & imprimis memorabili hoc nomine, quod HENRICUS EPISCOPUS, Regis in expeditione fennica socius, Fenos nostros religionem Christianam tunc temporis amplectentes, sacro lavacro ex FONTE hoc KUPPISENSE tinxerit: unde etiam ab eo tempore fons *S^{ti} HENRICI* fuit appellatus. *vid. Læccen. Hist. Suet. p. 76.* Num vero in usum ægotantium fuerit adhibitus, non æque facile patet. Interea superstitiosa illum religione a tunc temporis hominibus fuisse cultum, probabile omnino videtur. Talem enim fontium cultum illo ævo in usu fuisse, multa testantur historiarum monumenta. Tales fuere fontes *S^{ti} SIGFRIDI* in Westrogothia, in quo Rex OLAUS SKÏTTKONUNG baptizatus, *S^{ti} TORSTANI*, item YNGEMO KIÏLLA, ægotos

3

grotos sanandi dote quondam incluti, ad quos gentilissimi papatusque temporibus Divis hisce sanctisque munuscula oblationum loco dabantur, & a remotis oris peregrinationes suscipiebantur. Ejusdem etiam notæ fuit fons ille SWINGAR-
NENSIS in Uplandia, ut reliquos taceam. Quod nostrum hunc *Sti* HENRICI FONTEM attinet, certum est, in fundo ejus quam plurima reperta fuisse ejusmodi munuscula a superstitionis hominibus in spem futuræ sanitatis, oblata: qualia erant, diversæ magnitudinis nummi argentei, cuprei, acus, clavi &c.

Ante sexaginta & quod excurrit annos, de fontibus soteriis in Suecia altum erat silentium, donec tandem *Illustris* URBANUS HIAERNE (a), postquam variis peregrinationibus, exterorum fontium medicatorum, qui *Acidula* vocaban-

(a) Conf. Ejus *ELVA WÄSTWÄRDS-
WÄRE* ab init. För sin eller otta år sedan
war i Sverige om Surbrunnar en stor tyfsta;
the woro här så ostände som elephanter och
muhlhörningar/ och så stor wåhn at finna
them hos oss / som thet Guineiska Gullfiske.
Nu hörer man talas om Surbrunnar estwar

8
bantur, proprietates, multo certe sudore chymi-
coque labore sibi acquisivisset, primus inter no-
strates fuit, qui fontes tales, ægrotantium in usum,
patrio in solo, felicissimo successu invenit. Hoc ce-
teris in Patria Medicis salivam movit, addidit etiam
calcar, diversis in locis ejusmodi scaturigines inve-
stigandi. Fuit quoque optimi conaminis hic e-
gregius effectus, ut tempore, quo jam vivimus,
nullam fere in Suecia provinciam inuenias,
fonte aliquo Soterio destitutam. Primus, quan-
tum novimus in Fenningia, qui *fontis nostri*
Kappisensis saluberrimum laticem ægrotis propi-
navit, fuit medicinx quondam in Regia hac
Academia PROFESSOR CELEB. ELIAS TIL-
LANDS, cuius præsidio & curâ, aperto fonti,
nitida superstructa fuit domus, una cum No-
locomio, pauperibus accommodatissimo. Post
optimi viri obitum, curam fontis sustinuerunt
successores, donec, sub invasione hostili, Cu-
ratoribus orbis, relinqueretur incultus. Red-
dita autem per divinam gratiam rerum optima
pace, quis non credidisset pristino illum reddi-

man kommer/ och är nästan ingen ort/ hvar
man icke vill finna them.

rum fuisse honori? Longe tamen aliter accidit, publico quippe programmate innocuus fons, (nescio qua ratione) e censu genuinorum medicatorum fontium proscriptus fuit, cum tamen tot antecedentium annorum experimenta ægrotantium summo cum levamine sustinere valuerit. Interea tamen temporis, non defuere fonti nostro cultores, amicique hospites.

Hæc fontis erat conditio cum curam ejus in se susceperet CELEBER. Dn. PRÆSES, qui, cognita prius saluberrimæ hujus aquæ indole, hanc ipsam ægrotis, prudenti eoque optimo consilio quotannis potendam fuit; hocque modo, ipsi pristinam dignitatem restituit, & ne quid deesset hydrophilorum commoditati, sumptibus illorum, spatiosam admodum domum supra fontem extrui curavit.

§. III.

EXigit proposita ordinis ratio, ut in fontis nostri contenta jam inquiremus. Primum itaque elementum, quod in aquis nostris hospitat, est *Spiritus* ille mineralis, æthereo-elasticus, volatilis, aquarum medicatarum partem delibatissimam constituens.

Dum

8
Dum aqua nostra vitro excipitur, apparent in fundo & ad latera vasis, bullulæ innumeræ, majores aliæ, aliæ minores; ex superficie quoque aquæ totidem, satis conspicuæ in altum profiliunt, naresque bibentium petulanter feriunt; quæ vero momento citius in auras sese resolvunt atque explicant. Has autem bullulas esse spirituosum illud elementum, quod aquis nostris tribuimus, facile quisque videt. Ex harum numero copiosissimo, luculenter apparet, fontem nostrum largissime in consortium suscipere spiritum huncce mineralem. Idem testatur *sapor* penetrantissimus, nec non *odor*, quem halitu suo sulphureo-vaporoso, abundanter spargit: quo etiam proximam fontidomum & tractus vicinos implet, ut cælo inprimis pacatiori atque nubilo, præsentium nares gravissime feriat. Bullularum vero ad superiora eluctatio & in vapores resolutio, summam spiritus nostri enunciant mobilitatem, agilitatem, volatilitatem atque elasticitatem: imo ipsum, non nisi ætherem subtilissimum, acido sulphureo-minerali quodam principio, purissimo tamen, imprægnatum esse, evincunt. Æthereum hocce prin-

principium, quod spiritus nomine designamus, agilitate atque motu suo intestino, summam a- quis nostris conciliat pelluciditatem. Hac enim ratione particulas aquæ innidulantes hetero- geneas, reddit invisibiles, ita ut oculos, etiam armatissimos, effugiant. Hinc unionem & mix- tionem illam intimam, quæ inter particulas a- quæ & mineralium in ipsa contentarum, interce- dit, unice perficit. Nam ubi hic, qua gaudet vola- tilitate, atq; mobilitate, aquas deserit, turbidæ eva- dunt, vappidæ & inutiles. Quod luculentissime oculis sistitur, si aqua nostra aliquamdiu liberioris aëris accessui exponitur. Jure igitur meritoque vo- catur spiritus iste, aquarum mineralium anima & pars delibatissima. Sanitati ergo suæ melius prospiciunt illi hospites fontani, qui absque ulla mora, aquam nostram ex fonte recenter hau- stam statim ingerunt. Hac enim ratione, una cum aqua participes fiunt subtilissimi hujus spi- ritus, qui aliter in auras avolaret, vel sola ma- nuum tractatione vitri, quo inter bibendum u- tuntur. Qui vero præ ventriculi debilitate, fri- gidam ferre non possunt, ad mandatum Medi- ci præsentis, hanc tepidam potare debent; la-

genis prius probe obturatis & in aliam jam ca-
 lesfactam aquam immerfis, id efficiant. Aquæ
 vero in lagena contentæ, dimidiam tantum par-
 tem exhauriant; residua enim nil valet. Idem
 quoque observent, qui aquam nostram, domum,
 vel ad alia loca transportare tenentur. Summa
 præterea præditus est spiritus iste vi expansiva atq;
 elastica. Aquâ enim vitro inclusâ & foriter quas-
 satâ, remoto tandem obstaculo, vi quasi prorumpit
 pars ejus exitui proxima. Idem demonstrant
 vasa vitrea, aquâ nostrâ nimis repleta, quæ ac-
 cedente, vel levi calore, vel nimis cita illorum
 obturatione, franguntur & in frustra dissiliunt. Æ-
 ther enim intra poros aquæ detentus, agitatio-
 ne vel calore in motum agiliorem concitatus,
 vi qua pollet sese dilatandi, dicta phœnomena
 producit. Hæc quoque proprietas spiritus nostri
 in causa est, quod lance hydrostatica explorata
 aqua, gravitatem aliquam mentiatur; fugato ve-
 ro hoc, aliud immergitur instrumentum statim
 cum. Hinc etiam derivanda est ratio, cur ca-
 put temulentia gravetur, & somnus, aquam hanc
 potantibus, inducatur. Hinc itidem apparet,
 cur aqua nostra ad libras octo, & ultra, hauri
 sta,

sta, neque mole, neque frigore suo, ventriculo o-
neri sit. Ex dictis vero conjunctim sumtis, (ad-
dita tamen profunda, qua sine dubio, e terræ
sinu emanat, origine) facile liquet, cur fontis
nostri, neque gelidissimo, neque fervidissimo sub
cœlo, ulla unquam observetur sensibilis muta-
tio vel imminutio.

Hic autem spiritus, quem copiosissime alunt
aquæ nostræ, insignes in præservanda sanitate &
avertendis morbis, præstat virtutes. Hic ut sub-
tilissimus, ita quoque penetrantissimus, minima
valorum permeat, obstructa aperit, debilia ro-
borat, & omnis generis excretiones tandem pro-
moveret.

§. IV.

Alterum fontis nostri ingrediens est ipsa A-
qua, simplicissima, contentis reliquis ami-
cum præbens vehiculum.

Limpidissimam hanc nostram esse & frigi-
dam, §. præcedente, verbo innuimus. Stati-
ca lance ponderata, levissima deprehenditur.
Purissima quoque profluit, & ab alia quacunque
nullo modo inquinatur. Natale autem solum
si spectaveris, etiam illud ad bonitatem aquæ

nostræ haud minimam confert symbolam, Prorumpit autem hæc, e terra, quantum strata rimari licuit, arenoso lapidosa, in radice collis declivioris & campo latis amæno, eoque spatiosissimo. Hinc rapido cursu agros & arva civium, partemque urbis ex orienti australem perluit, ubi tandem in amnem Aboëntem, aliàs *Auram*, devolvitur. Præter hunc nostrum, erumpunt etiam extra domum fonti superstructam, tres alii, minores tamen, latices, qui cum hoc, unum formantes canalem, accedente aqua pluviali, agitandæ molendinæ sufficiunt. Quantitatem igitur aquæ proficientis determinare, curiolum magis & laboriosum, quam utile foret & necessarium. Ut vero proportionem solidi ad fluidum inveniremus, hoc est, ut eruereus, quantum solidi in data quantitate aquæ nostræ contineatur; lenem instituimus evaporationem ad siccitatem: atque ex quatuordecim libris medicis, grana tantummodo decem obtinuimus solidæ materiæ, quæ ejusdem erat faciei ac indolis cum ochra ex alveolis collecta atque excepta.

Hoc autem elementum, ut basin & maximam partem fontis hujus, ita etiam sanguis

nis nostri constituit, ejusque liberio-
rem & æquabilem circulum atque progressum ab-
solvit ac perficit. Et, ut vita & sanitas ab hoc
unice dependet; ita ad tuendam hanc, & con-
servandam illam, maxime est necessaria aqua.

Ingesta, hoc est, alimenta & potulentia nostra,
qui paulo attentius examinat, facile videt, et-
iam eorum maximam partem esse aquam. Hæc
enim omnibus naturis & ætatibus est accommo-
datissima, & absq; hac, nulla vita, nulla sanitas
persistere potest. Quod iterum iterumque repe-
timus. Prout igitur conservationi corporis nos-
tri inservit; ita quoque ad avertendum ab
eodem, quæ noxia sunt & hostilia, non datur
hac ipsâ efficacius remedium. Aqua etenim,
ut salinorum omnium appropriatum & adæ-
quatum est menstruum; ita etiam salia intra cor-
pus nostrum morbosa solvit, & data via exturbat.
Arida porro humectat, viscida attenuat, rigida
laxat atque emollit, acria temperat & absorbet
&c. Verbo: Aqua, vel sola, vel vigorata, omneq;
in medendo absolvit punctum: atque hac quo-
que ratione, *Medicina Universalis* verum nomi-
men, multa per secula meruit, & post hæc
etiam tuebitur.

§. V.

Tertio, quo agit principio fons noster, est *Sal Alkali.*

Ad investigandum hocce elementum, libras XV. aquæ, destillationi subjecimus, quas ad remanentiam libræ unius abstrahi curavimus. In unciam semis hujus residui instillavimus aliquot guttas syrupi violarum, exacte coerulei, qui momento citius colorem viridem induebat, in infallibili documento, aquas nostras momentum alcali in sinu alere. Quod vero hoc experimentum non succedat cum aqua recenter hausta, quæ syrupum istum prorsus intactum relinquit, quatenus id phœnomenon a minori acidi præsentis quantitate dependere non poterit, illam subesse causam existimamus, quod alcali, præsentem adhuc elemento spirituosum, cum acido ejus subtilissimo, intimam subeat mixtionem, ut intra aquæ poros detentum alcali, sal neutrum evadat. Poterit etiam ferrum in aqua hospitans, hujus acidi gerere portionem, quæ ad constituendum, quod loquimur sal neutrum, contribuat. Eo vero dissipato, præsentiam suam prodat alcali. Quam assertionem illustrare poterint experi-

experimenta, quæ docent alcalia, mediantibus acidis, solvere metalla. Notari autem meretur, quod salia & medicamenta neutra, qualia sunt Terra foliata tartari, Liquor mineralis anodynus Hoffmanni &c. perinde ac aqua nostra, colorem syrupi violarum non immutant. Hinc quoque derivanda videtur ratio, cur aqua nostra cum acidis sensibiliter non effervescat. Ex dictis autem asseverare non dubitamus, aquam nostram intra alveolos suos adhuc contentam, esse medix naturæ. Quale vero sal ex nostra hac aqua, chrySTALLISATIONIS ope elici poterit, aliis examinandum amice commendamus; quum jucundissimum istud experimentum, ut a nobis jam instituat, vetet summa, qua premimur, temporis angustia.

Hoc autem ingrediens, saponacea, qua pollet virtute, summam & resolvendi, & detergendi atque deobstruendi vim aquis nostris inspirat atque conciliat.

§. VI.

Quartum denique elementum, quod aquas nostras incolit, est *Ferrum*.

Quod martialis sit profapie fons noster, restatur

statum sapor atramentosus. Idem loquuntur
canales fonti vicini, materia ochracea, flava,
ubique referti. Ova & lintea aquæ immersa,
colore flavo obducuntur. Idem testimonium
perhibent flocculi, post dissipatum spiritum æthe-
reo-elasticum, ad fundum vasis decedentes: nec
non excrementa bibentium colore nigro tincta.
Inperlo porro gallarum pulvere, colorem elegan-
ter purpureum, momento citius recipit aqua,
ex puteo recenter hausta; quod certissimum est
indiciū, in aquis nostris elementa *ferri* hospi-
tari atque contineri. Notatu vero quam maxime
dignum est, aquam liberiori aëri expositam, om-
nem cum gallis respuere atque recusare tinctu-
ram. Fugato enim spiritu subtilissimo, qui mo-
tu intestino ramenta ferrea, intra aquæ poros de-
tinebat, mineralis quidpiam in auras abripitur;
particulæ vero graviores & fixiores ad ima va-
sis detruduntur. Hinc facile est concipere, qua
ratione aqua, hoc modo tractata, non solum
saporis expers & inutilis remaneat; sed &, qua-
re particulas gallarum non aggrediatur, & cur
earundem colorem immutandi impotens evadat.
Instillatis vero aliquot guttulis spiritus vitrioli,
dispa-

disparent rursus flocculi ochracei, jucundo sa-
 ne spectaculo. Hic enim, dum scobem Ferri dis-
 solvit, intime eandem in poros aquæ denuo
 insinuat. Elota probè ochra, quæ canalium
 parietibus adhæret, debitaque encheiresi in i-
 gne tractata, ferri, nec non sulphuris, longe
 tamen subtilissimi, prodit vestigia apertissima.
 Hæc quoque cum sale ammoniaco in flores sub-
 limata, cum spiritu vini rectificatissimo largitur
 tincturam martialem efficacissimam.

Ex hoc principio fontis nostri, divi-
 na illa virtus, quam in avertendis morbis exer-
 cet, unice fere derivari potest. Hoc enim leni-
 ter fibras corporis nostri constringit, hoc to-
 num earundem dejectum restituit, roburque i-
 psis addit exoptatissimum. Hinc contentos in
 vasis succos, validius propellere & inde penden-
 tes salutare effectus producere, valent.

§. VII.

EX dictis liquido fluit, eos risui peritis esse, &
 coecam proderè ignorantiam, qui aquas mine-
 rales, naturalibus virtute æquales, immo præ-
 stantiores se posse arte perficere, arroganter, ne
 dicam impudenter, ostentant. Qua etenim ra-
 tione conficiant spiritum illum mineralem æthe-

C.

reo

reo-volatilem, aquarum medicatarum præcipuum & nobilissimum elementum, ac in morbis sanandis principem locum tenens, neutiquam augurari valeo. Hac in re naturam imitari, impares sese fatentur sagacissimi quique. Ut taceam proportionem reliquorum ingredientium longe accuratissimam, ut & combinationem & mixtionem eorundem sane inexplicabilem. Non equidem diffiteor, minerales aquas, naturalium, quibusdam in casibus, succedaneas, artificiose parari posse. Quæ tamen his, virtute & præstantia cedunt, & longe sunt inferiores. Simul etiam contendo, hoc non agyrtarum, sed peritorum & in arte veratissimorum, operam exigere. Nec levior eorum est temeritas, qui omnem, in debellandis morbis, prorsus dissuadent Fontium Soteriorum usum. Hi certe ignorant, quantum in naturæ sinu recondidit, quidve ex officina subterranea generi humano obtulit summus rerum opifex. Talpâ sunt ceciores, non animadvertentes, prodigiosa ista aquarum mineralium effecta ac phœnomena, quæ quotidianâ experienciâ oculis ipsorum sistuntur & observantur. Hac in transcurso.

§. VIII.

Deteſtis jam fontis noſtri elementis, ingredien-
 tibus & principiis conſtitutivis, exa-
 minatiſque, quã fieri potuit brevitate, eorum
 natura, indole, agendique in corpus humanum
 modo; ſuperest, ut verbo tantum attingamus,
 quibus in morbis opem ſpondeat deſideratiſſi-
 mam. Atonia ventriculi & inteſtinorum, qui
 infeſtantur, unde ſtomachus ſolutior, diarrhoea,
 lienteria &c. natales ſæpiſſime ducunt, medici-
 nam in aquis noſtris roborantem, haud raro in-
 veniunt naturæ convenientiſſimam. Hypo-
 chondriacis haud levi eſt fons noſter ſolatio.
 Appetitum languentem erigit. Vertiginem, car-
 dialgiam, colicam & viſus debilitatem, le-
 vat & tollit. Maximum præprimis levamen
 ex aqua noſtra perſentiunt, qui Dyſenteria labo-
 rant. Horum moleſtiſſimum ſeceſſum ſenſim tu-
 teque ſiſtit; dolores mitigat atrocique ſympto-
 mata radicitus extirpat. Hæmorrhagias narium,
 uteri & hæmorrhoidum nimias, feliciter com-
 peſcit; obſtructa vero vaſa referat horumq;
 orificia patula reddit, & apta pro ſolvendo tri-
 buto lunari ſexus ſequioris. Depreſſum conſue-

rum hæmorrhoidalium fluxum, eodem agendi modo restituit. Chlorosin curat. In infarctu & obstructione viscerum, omne absoluit curationis punctum. Apoplecticis & paralyticis opitulatur. Scorbucos sanat & scabie affectis medetur. Febres intermittentes abigit. Cachecticis & Hydropicis auxilium fert. Calculosis, podagricis, arthriticis, rheumaticis, egregie prodest. Vermes sæpe necat atq; expellit. &c. &c.

Nec minori gaudet prærogativa fons noster *externe* usurpatus. In consolidandis enim ulceribus & exsiccanda scabie, ut taceam varios alios morbos, corticem corporis affligentes, externo usu egregie se gerit. *Balneum* quoque & *incessus* in aquam tepidam fontis nostri, si rite instituitur & administratur, multis modis se commendat, internumq; usum insigniter secundat.

§. IX.

Quemadmodum vero una eademque medicina, virtutis licet sit spectatissimæ, in omnibus & singulis morbis auxilium ferre nequit; ita usum fontis nostri eidem fato subesse, iisdemq; limitibus circumscriptum, animadvertimus. Unde,
 si

si effectus eventusq; voto non ubique respondent; causa certe ex incongruo & intempestivo usu derivari & peti debet, ne utiquam vero aquæ adscribenda est. Hinc, si in viscerum labe & consumptione hauritur, non potest non, ex necessitate principiorum, quibus agit, sinistros producere effectus: ita quoque, in exulceratione & phthisi pulmonali, propinari non debet. Neque in erosione intestinorum, neque ubi nimis indurata & scirrholosa sunt viscera, conducit. &c.

§. X.

Hinc apparet, proprio ausu ad sacram hanc anchoram confugere non licere; sed periti Medici consilium expetendum esse, qui singula, pro individui & circumstantiarum ratione, dirigere atque dispensare curate valet. Quapropter etiam, quâ mensurâ, quave methodo & modo, pro tuenda vel recuperanda valetudine, hauriri debeat; ut supervacaneum determinare, consulto super sedemus. Pauca tamen de saluberrimo fontis nostri cum LACTE USU, coronidis loco, addere è re esse videtur. Notatu enim est dignissimum, lac cum aqua nostra amicissimum inire connubium. Lac etiam, qua

qua pollet facultate demulcendi, acria obtunden-
 di, spicula salina involvendi &c. in medicina
 mirifice se gerit. Hinc ergo, quantam fons nos-
 ter in medendo acquirat efficaciam, facile quis-
 que intelligit. Hisce H. L. contentus esto; at-
 que uberiolem propediem expecta, & hujus, & re-
 liquorum in Magno hoc Ducatu Finlandiæ, fon-
 tium medicatorum, descriptionem. Quod reli-
 quum est, Deum precamur, qui omnis bonitatis
 fons est & scaturigo, velit fonti nostro suam
 ulterius addere benedictionem!

Tantum.

THESES MISCELLANÆ

I.

Corpus Humanum est Machina hydraulica.

II.

*Systole cordis & Diastole arteriarum, & contra, motus sunt
 synchronici.*

III.

Vita, Sanitas, morbus, mortem causantur.

IV.

Morbo, qui succumbunt, naturaliter non moriuntur.

V.

V.

Phtbific suffocatione pereunt.

VI.

Aquae potus, robustioribus, omnium saluberrimus.

VII.

Aquam, vino melioris nota permixtam, ferunt imbecilliores.

VIII.

Motus & Potus optima sunt sanitatis praesidia,

IX.

Lac, acida & dulcia, hypochondriacis noxia.

X.

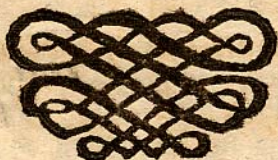
Dysenteriam, qui solis excipiunt adstringentibus, aut necant, aut in alium morbum precipitant.

XI.

Saccharum saturni, arcanum circumforaneorum, Dysentericis, largiori imprimis manu, propinatum, est lethiferum.

XII.

Emplastra, vulnera non consolidant.

Monfieur & cher Ami.

LA joye, que je reçois des progrès, que Vous avez fait dans l'art incomparable de la Medecine, en donnant au public une favante Description des qualitez, & de la nature de l'eau de Kuppis, m'oblige d'ecrire ces lignes, pour Vous marquer l'amitié sincere, qui me fait prendre part à Vôtre bonheur. Il n'est pas en mon pouvoir, de Vous donner la loüange, qui est due à Vôtre merite, & à Vôtre vertu. Je Vous felicite seulement, de l'honneur au quel vôtre erudition Vous elevera, & je Vous souhaite toute sorte de prosperité. Je voudrois, Mon cher Ami, Vous temoigner plutot par des effets, que par des paroles, l'estime, & l'affection avec laquelle je demeure sans cesse,

Monfieur, & cher Ami

Votre très humble & très
fidel serviteur

L. M. NORDSTE D'T

Högwallärde Herr EKELUND.

S In hålla jag ER anförtrodt
Och jeda hward lidrelel hos ER bode
För den, så wähl som fleras.
Nu hör jag och, at Kuppis BRUNN,
Min Hälso. Beunn i denna stund,
Af ER så högt wärderas,

At I des Wattns HULT och BRUN,
Med PERG och RÖN, wil löka ut,
Samt allom lundbart giöra,
Min hålsa jag ER tackar för,
Och swär, at ända tills jag döe
Ekal I mitt Loford höra.

Ja för det wärd I nu gien fram,
ER tacka lär hwar siuklig man,
Som jemte mig erfäre,
At Kuppis WÄRER altid räre
Och alla medel öfswergår.
Ett Guda. Råd det warie.

At denna Fiållan taga opp
Och rånfa så frän tä til topp,
Samt fria frän des öde.
Herr EKELUND, ER önskar jag,
At det I giordt må bli en Lag,
At löna ER, ER möda.

ELIAS BERCH.